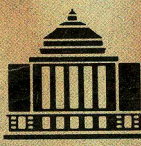


Edisson Denisson

Pistimus

ballett



ESTONIAN NATIONAL OPERA AND BALLET THEATRE



*A. de Musset,
1861*

ES

Edisson Denisov



Edisson Denisov

PIHTIMUS

Ballett 3-s vaatuses

Libreto — Aleksandr Demidov

Alfred de Musset' romaani
«Sajandi lapse pihtimus» ainetel

Esietendus 30. novembril 1984

Balleti aluseks oleva romaani «Sajandi lapse pihtimus» (La Confession d'un Enfant du siècle) autor Alfred de Musset (1810—1857) kuulub romantika ajastusse. Sellesse prantsuse kunstnike traagilisse põlvkonda, kes oli Juulirevolutsiooni ja Bourbonide võimu kukutamise, vael ja rahavõimul rajaneva Louis-Philippe'i küünilise monarhiaga lõppenud sündmuste tunnistajaks. Too möödunud sajandi 30-ndate aastate põlvkond elas üle julma pettumuse: varisesid kokku revolutsiooniideaalid ja nendega seostunud unistused vabadusest, vaesustusid kunagised suured ideed. «Kogu elu on laostunud... pole enam armastust, jumalik maailm on tühi» — kirjutas Musset, väljendades oma loomingu sajandi tragöödiat, petetud lootuste ja teostamata soovide aega. Aega, milles keeruline saatus ootas oma lüürilist kangelas — «jumalata sajandi hilist poega».

Musset oli eelkõige poeet. Poeediks jäi ta ka oma draamateostes, mis kuuluvad Pierre Corneille'i, Jean Racine'i ja Jean-Baptiste Molière'i teoste kõrval prantsuse draama kullafondi. Musset'ist — prantsuse Shakespeare'ist (André Maurois' väljend) — unistas Tšaikovski, soovides luua oopereid tema draamadele. Tema luulest vaimustus Puškin.

1836. aastal ilmunud romaani kirjutamise ajendiks olid Musset'le sündmused tema enese elust: armastuse lugu tuntud prantsuse kirjaniku George Sandiga, kes on raamatu kangelanna Brigitte'i prototüüp. Need olid piinarikkad ja õnnelikud suhted, mis kajastusid ka mõlema kirjaniku loomingu. (Nende kirjavahetus anti eraldi raamatuna välja 1904. a.) «Pihtimuse» kirjutamise ajaks oli armastuse lugu reaalsete kangelaste vahel lõppenud. Romanis on tunda püüdu lahti mõtestada seda saatuslikku suhete katkemist. Ja kuigi Musset' tunnete traagikas oli süüdi George Sand, ausa ja kaugele-nägeva kirjanikuna väljub autor argitõe piiridest, muundades reaalselt elulist materjali oma teoses. Ta otsis siin «sajandi tragöödiat»: oma kangelaste suhetes nägi ta mitte banaalset konflikti kahe erineva karakteri vahel, vaid unistuste ja tege-likkuse vastuolu elu ja ajaga, mis valas ta kangelased üle oma pahedega ja võttis neilt õiguse ideaalidele. Selles seisnebki Musset' kui romaanikirjaniku suurus. Sündmuste, nähtuste ja karakterite individuaalsete liikumiste keerukais dialektilistes seostes peitubki põhiline Musset' raamatu dramaatiline kollisioon, milles valulikult peegeldub maailma ja inimeste ebataius.

Nõukogude balletiteater pöörduv esmakordselt selle suure kirjaniku loomingu poole, mis kõigi oma komponentide poolest

on väga lähedane balletile proosa muusikalise poeetilise, omapäraselt monoloogilise ülesehituse ja lüürilise intonatsiooniga, mis sünnitab terve emotsionaalsete seisundite spektri. Tants — see on tunnete keel, kirjutas Jules Noverre. Musset' proosa, see on samuti tunnete proosa, «poeedi enda liha ja veri» — nagu väljendas kriitik Charles Augustin Sainte-Beuve.

Musset kirjutas oma romaani romantilise ajastu balleti-šedöövri «Sülfiid» esietenduse aastal. Kirjanikud-romantikud armastasid balletti, tunnetades selle sünteetilist olemust ja nähes selles muusika (hinge mõtete) ja tantsu (hinge sõnade) harmoonilist kokkusulamist. Tantsukujundid rikastasid kõikide romantismiajastu kirjanike proosat ja poeesiat, sealhulgas ka Musset'd. Tantsukujundid löid siin otsekui teise, väikekodan-luse kammitsaist vaba, kaasakiskuva unistuste ja kaunite lootuste sfääri.

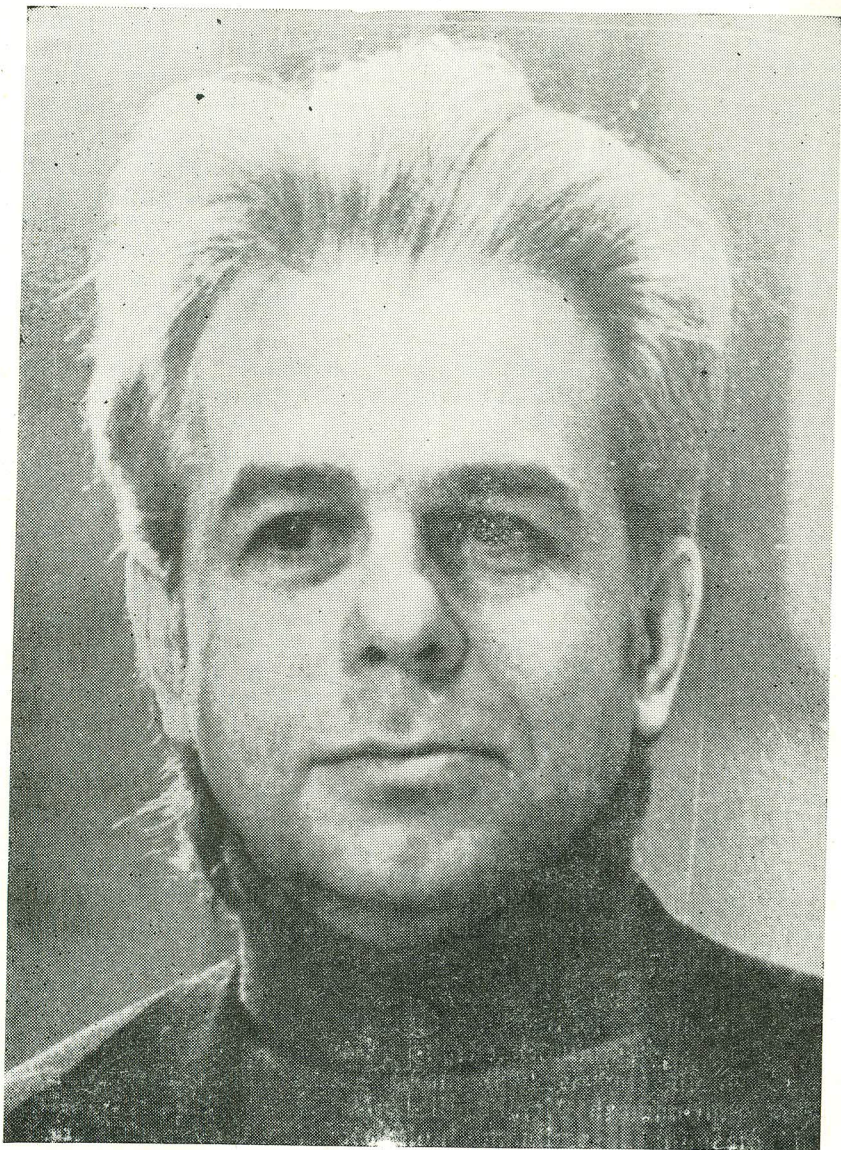
Aleksandr Demidov

Libretistist:

Aleksandr Demidov sündis 1944. aastal. Lõpetanud GITIS-e teatriteaduskonna Boriss Alpersi juhendamisel, juhtis A. Demidov üle 10 aasta ajakirja «Teater» kriitikaosakonna tööd. Ta on kirjutanud arvukalt artikleid draama- ja balletižanri probleemidest.

Ulatuslik uurimus vene balleti minevikust ja tänapäevast valmis A. Demidovil 1977. a. Teos on välja antud New-Yorgis ja Londonis.

Kirjastus «Iskusstvo» sarja «Maailma kunstišedöövrid» avas A. Demidovi mahukas uurimus P. Tšaikovski balletist «Luikede järv». Samuti on tema sulest ilmumas ka monograafia «Natalja Bessmertnaja».



Heliloojast

1929. a. Tomskis sündinud Edison Denissov ei tegelenud lapsepõlves üldse muusikaga. Ta meenutab, et õppis 13—14-aastasena mängima mõnd rahvapilli ja organiseeris ka ansambli. Et oli sõjaaeg, esineti põhiliselt haiglates. Hiljem, juba Moskvast, lõpetas E. Denissov muusikakooli õhtuse osakonna, kuid läks siiski matemaatikat õppima. Ja konservatooriumi sisseastumiseksamid sooritas juba diplomeeritud matemaatik üheaegselt eksamitega ülikooli aspirantuuri. Viimase õppeastme lõpetas ta siiski heliloojana 1959. aastal prof. Visarion Šebalini juhendamisel. Samast ajast on ta Moskva Konservatooriumi õppejõud, nüüd juba aastaid orkestratsiooni ja partituurilugemise kateedri dotsent (ühtlasi rea muusikateaduslike uurimuste autor).

Matemaatika ja muusika? Helilooja ütleb selle peale, et muusika on ju loogiliste mõtete kunst ja nii on neil kahel alal palju ühist. Matemaatilisi mudeleid ta siiski oma heliloomingu tarvis ei loo, huvituses rohkem sellegi teadusharu filosoofilistest aspektidest.

E. Denissovi loomenimistu pole teab kui suur, massiga ta ei löö, luues regulaarselt aastas teose, paar. Ja ehkki paljud neist on kirjutatud tellimustöödena, otsustab teose sünni ikkagi helilooja seesmine sund, soov üht või teist loomingulist probleemi lahendada. Juba tema esimesed oopused (1961 — Muusika 11 puhkpillile ja löökpillidele; 1962 — Catulluse laulud jt.) peegeldasid autori huvi nüüdisaegse kompositsioonitehnika rikaste võimaluste vastu. Tema otsingud-leidmised äratasid peagi laiemat tähelepanu. 1963. aastal kõlas Denissovi Kontsert flöödile, oboele, klaverile ja löökriistadele juba festivalil «Varssavi sügis», ning siitpeale kohtab üha sagedamini tema nime nüüdismuusika festivalide afiššidel, meil ja mujal. Oma varasemast loomingust peab ta tugevamaks nimelt just sõnaga seotud teoseid: kantaati «Inkade päike» (1964), tsükleid «Itaalia laulud» (1964) ja «Itkud» (1966). Instrumentaalmuusika vallas piirdus helilooja kaua erinevatele kooseisudele loodud kammerteostega, millele eelmisel kümnendivahtusel liitusid ka mõned meisterlikud orkestripartituurid (1970—«Maal», 1972 — Tšellokontsert).

Muusikakriitika hinnanguid mööda on Edisson Denissovi otsinguterohke ja keerukas loometee viimaseil aastail jõudnud uude, küpsemasse etappi, millega seoses kõneldakse tema stiili selginemisest, sisusügavusest. Helilooja senisteks tippteosteks hinnatakse 1980. aastal Hamburgi Raadio tellimusel loodud Reekviemi (mis saanud sel ka esiettekande, tänaseks kõlanud festivalil «Varssavi sügis» Moskva ja Riia kontserdisaalides) ja kaks aastat hiljem nimeka tšellisti Ivan Monigetti palvel loodud ja temale pühendatud «Variatsioon Haydni teemale» (teost, mis paljude paikade kõrval kõlanud meilgi, Tallinnas, Üleliidulise nõukogude muusika festivali aegu). Ja nüüd siis on helilooja paljužanrilisse loomingusse, kust eelpoolnimetatute kõrval leiame veel kaks ooperit, kolm sümfooniati, küllalt palju teatri- ja filmimuusikat, lisandunud ka tema esimene ballett.

Helilooja ise ütles «Pihtimuse» saamisloo kohta:

«Ma armastan väga balletti, kuid olen millegipärast veendunud, et süžeealine ballett võib olla ainult kas traditsioonilis-romantilisel või muinasjutulisel materjalil. Seepärast, kui Tiit Härm tegi mulle ettepaneku kirjutada 3-vaatuseline ballett Alfred de Musset' loomingu põhjal, jäin ma rõõmuga nõusse. Kõik Tiit Härmi ideed olid mulle väga lähedased ja me töötasime täielikus vastastikus arusaamises. Plastika, mis on orgaaniliselt seotud muusikaga, on tohutute väljenduslike vahenditega. Ja ballett, niipalju kui mina sellest aru saan, pole tantsuline divertissement, vaid plastiline kompositsioon, milles plastika jätkab muusikat ja on sellega lahutamatult seotud. Täielikult tantsulist muusikat «Pihtimuses» peaaegu ei olegi — on vaid väike episood I vaatuse lõpus ja kaks valssi II vaatuses.

Muusikaliselt keelelt ei erine «Pihtimus» millegagi sellest, mis ma olen teinud viimastel aastatel teistes žanrites (ooper «Päevade vaht», Reekviem, Kontsert fagotile, tšellole ja orkestrile). Balleti kallal töötasin ma veidi üle aasta — partituur on alustatud 1983. aasta jaanuaris ja lõpetatud 7. veebruaril 1984. aastal.»

Lavastaja ja koreograaf —

Eesti NSV rahvakunstnik TIIT HÄRM

Dirigent — PAUL MÄGI

Kunstnikud — BORISS BIRGER, PJOTR PASTERNAK
(Moskva)

Balletmeistrid-repetiitorid

RIMAJDA ONATSKAJA

Eesti NSV teeneline kunstnik AIME LEIS

Eesti NSV rahvakunstnik HELMI PUUR

Orkestri kontsertmeister —

Eesti NSV teeneline kunstnik MATI UFFERT

Etenduse juht — JÜRI KRUUS